

La tscharva ei preferida

(fmr/hh) In studi fatgs el Valles muossa tgeinins ch'ein ils criteris principals pil retuorn dil luf. En emprema lingia ei quei la tscharva sco preda.

Duront quater unviarns ha ina grupper da scienziai intercuretg il territori da retuorn dil luf. Quei ei succediu cun fototraplas ed enten registrar ils fastitgs dalla selvaschina sin biars tschan-cuns igl unviern. Cheutras eis ei reussiu d'eruir la derasaziun dils animals da preda dil luf. Ils resultats dil studi muossan che famiglias da lufs sefuorman leu

nua ch'ei ha bia selvaschina, surtut denton tscharvas. «Pils lufs ch'han pigns ei la tscharva sco preda pli profitabla ch'il cavriel. Ella porscha dapli vivonda», di l'autura finala dil studi *Veronika Braunisch*. Las datas duein survir a models per saver eruir nua ch'ei vegn a dar famiglias da lufs egl avegnir. En quei senn duein quellas prognosas era gidar a prevegnir a memia gronds conflicts, per exemplu cull'agricultura.

➤ PAGINA 5

La tscharva ei la preda tschercada dil luf.

FOTO ERWIN MONN

La preda ei decisiva pil retuorn dil luf

Ils davos onns ei in studi sefatschentaus dalla damonda nua che lufs tschercan in niev spazi da viver

DA HANS HUONDER/FMR

Lufs che vegnan neutier tschercan en emprema lingia loghens da viver cun bia tscharvas e cavreuls. Quei muossa in studi da scienziai dall'Universitat da Berna. Duront quater unviars han els priu sut la lupa il spazi da viver da lufs el cantun Valleis. Las enconuschienschas fatgas en quei connex ein da gronda muntada per prevegnir egl avegnir a conflicts denter animals da rapina e glieud. Dapertut ell'Europa tuornan lufs anavos en lur spazi da viver da pli baul. «Quei ei in success da strengas directivas da protecziun ed ina pli gronda populaziun dalla selvaschina ch'avon decennis», scriva la gruppera da scienziai en ina comunicaziun als mieds da massa. Quei retuorn procura denton era per conflicts: «Ils purs fan quitaus per la segtidat da lur animals, ils catschadurs vesan ch'ei survegnan concurrenza ed era otras gruppas da glieud han resalvas en connex cul retuorn dils animals da rapina gronds.» Per preveser nua che lufs vegnan a viver egl avegnir ed aschia per puder prevegnir a conflicts eis ei impurtont da saver tenor tgei criteris ch'ils lufs elegian lur spazi da viver. Per saver da tgei facturs ch'ei retracta ha ina gruppera da scienziai intercuretg duront quater unviars – 2012–13 e 2015–16 – il spazi da viver da lufs el cantun Valleis. Quei ei succediu sut la direcziun dalla partizun dalla biologia dalla natira protegida digl Institut per ecologia ed evoluziun dall'Universitat da Berna. El Valleis vivan dari 1995 gia singuls animals, l'emprema famiglia da lufs ei denton vegnida constatada leu pér 2016. Il temps dalla lavur da perscrutaziun ei pia curdaus gest ella fasa cura ch'igl emprem triep ei seformaus.

«Ils purs fan quitaus per lur animals»

Varga 100 fototraplas

«Per saver recaltgar informaziuns davart il nez dil spazi da viver dils lufs havein nus installau pressapauc 100 fototraplas. Quellas ein vegnididas repartidas sistematicamein en loghens nua che la selvaschina serenda d'in liug a l'auter», declarà l'autura principala del studi, Veronika Braunisch. Leutier ei vegniu rimnau datas davart ulteriurs facturs egl entir territori, sco per exemplu las cundiziuns dall'aura, il nez dil terren e la topografia. «Ina gronda sfida ei la registraziun dalla purschida dalla preda dil luf stada», constatescha Braunisch. Per saver recaltgar informaziuns davart quella han ils scienziai eligiu 218 tschancuns da transit cun ina lunghezia da mintgamai in kilometer. Sin quels ei vegniu dumbrau igl unviern ella neiv ils fastitgs da cavreuls,

Il luf sederasa pli e pli. Siu spazi da viver elegia el tenor la preda ch'ei avon maun. MAD

Veronika Braunisch digl Institut per ecologia ed evoluziun all'Universitat da Berna ei l'autura finala dil studi davart il luf, fatgs duront quater unviars el cantun Valleis. MAD

tscharvas, camutschs ed outras species d'animals da preda dil luf. Schegie che la purschida da preda para intuitivamein d'esser in impurtont factur en connex cul retuorn dil luf eis ella vegnida tralaschada savens ella perscrutaziun d'entochen uss. In dils motivs persuenter po esser ch'ell'ei greva d'eruir.

Populaziun da tscharvas ei decisiva

Sco quei che la gruppera da scienziai scriva en ina comunicaziun als mieds da massa ei il resultat staus clars: Il pli impurtont criteri dil luf per l'elezioni da siu spazi da viver niev ei avunda preda. Cuntrada e nez dalla cuntrada giogan bein era ina rolla, mo cun ina cumpart da 53 pertschien ei quei claramein il quantum d'animals da preda. En quei connex ei il diember da tscharvas feg decisivs ella fasa ch'in triep

da lufs sefurma (31 pertschien), suandaus dalla populaziun da cavreuls (22 pertschien). «Quei muster fa buca surstar», di Raphaël Arlettaz, menader dil project da perscrutaziun e directur dil departament per biologia all'Universitat da Berna: «Ferton che cavreuls ein per singuls lufs ina leva preda ein tscharvas pli profitablas quei mument ch'ils lufs san far communablaechein catscha e procurar aschia per vivona pilis pigns.»

Ulteriurs facturs per eleger il spazi da viver ein il quantum da precipitaziuns (19 pertschien) ed ils asils da catscha federrals (16 pertschien). Cun agid da quellas datas san ils scienziai formar cartas che muossan nua che lufs vivan cun gronda probabilitat ni nua ch'els vegnan a returnar el futur. «En quels territoris eis ei feg prudent da luvar cun mesiras da protecziun adattadas», di Arlettaz.

«La tscharva ei la preda la pli profitabla»

(fmr/hh) In studi dall'Universitat da Berna ei sefatschentaus dalla damonda tenor tgei criteris ch'il luf elegia siu spazi da viver. L'autura finala dil studi, Veronika Braunisch, precisescha las experientschas fatgas.

FMR: En vostra communicaziun davart Vies studi scrivis Vus: «Quei muster fa buca surstar.» Tgei manegieis Vus concret cun quei? Dat ei exempels da semegliontas experientschas e constataziuns?

Veronika Braunisch: Il luf ei in generalist che sa nezegiar in feg lad spectrum da preda. En quei connex gioga la preda ch'ei avon maun en sia regiun ina gronda rolla. Ella Terchia ni l'Italia per exemplu ei il piertg selvadi sia preda preferida perquei che la populaziun da quel ei gronda leu en comparegiazion cun outras species d'animals ed igl ei per el era sempel da far catscha sin quel. Leu nua ch'ei dat pliras species d'animals da preda preferescha il luf quella specia ch'ei la pli profitabla, vul dir quella culla megliera relaziun denter sforz da catscha e nez. Dils animals da preda el Valleis ei la tscharva la pli profitabla. Ils roschs cuntegnan animals giuvens ch'ein pli sempels da catschar communablaechein e che porschan bia carn. Semeglionts studis dat ei dil nord dall'America nua ch'il vapiti ei la pli profitabla preda. Per lufs singuls ei il cavriel pli adattaus damai ch'el sa era vegnir catschau semplamein persuls.

Ils resultats dil studi muossan ch'il luf retuorna surtut leu nua ch'ei ha avunda tscharvas e cavreuls. San ins sin fundament dil studi era dir tgei rolla ch'ils animals da nez sco nuorsas e cauras giogan en connex cul retuorn dil luf?

Na, quella damonda savein nus buca rispunder damai ch'il studi ei vegnius fatgs igl unviern. Lu ein las biaras nuorsas e cauras buca sin pastira. En quei connex pon ins denton constatar ch'animals da casa ein buc ina preda che stat a disposiziun igl entir onn. Quei fuss buc in fundament sufficient per ch'in luf stess cheu. Las enconuschienschas che nus havein d'outras populaziuns muossan ch'animals da casa fuorman mo ina pintga cumpart dalla vivonda da lufs, surtut era sche las mesiras da protecziun ein sufficietas. Ella populaziun da Lausitz per

exempel mutta quella cumpart pli pauc ch'in pertschien.

Tgei succeda quei mument che la populaziun da tscharvas e cavreuls sereducescha: Bandunan ils lufs lu il territori?

Probabel nezegiass el lu – sco menziunau cheusura – outras species da preda. Pér quei mument che la purschida da preda fuss regionalmein feg restrenschida bandunass el probabel il territori. Damai che lufs nezegian in grond territori stuess quei esser il cass sin ina gronda surfatscha.

Cun Vossas datas saveis Vus elavurar models nua che famiglias da lufs savessen seformar egl avegnir. Vegg il luf a seconcentrar sin loghens cun bia selvaschina ni vegg el medemamein a sederasar pli feg ella Bassa?

Quella prognosa savein nus secape scha buca far sin fundament da nies studi. Ei vegg denton ad esser interessant da veser schebein lufs populleschan era loghens suboptimals quei mument ch'ils territoris optimals en Svizra ein gia occupai. Ord vesta da sia biologia ei quei da principi buc excludens essend ch'il luf sa s'adattar feg bein. Il pli grond problem en quei connex ei il carstgaun e la damonda schebein e nua ch'el tolere scha lufs.

Tgei mutta la derasaziun da lufs en Svizra en connex cullas populaziuns da lufs existentes ella Frontscha e l'Italia, respectivamein la Tiaratudestga. Vegg ei a dar egl avegnir ina mischeida sin fundament dalla rolla che la Svizra savev giugar sco «corridor»?

Ils lufs en Svizra derivan dall'Italia e dalla Frontscha. Quellas populaziuns parzialas ein gia en contact e fuor man la populaziun dallas Alps ch'expanseschia en direzioni nord/Tiaratudestga. El sid dalla Tiaratudestga – Baden-Württemberg e Baviera – dat ei gia lufs ord la populaziun dallas Alps. Il medem mument sederasa la populaziun balica dalla Polonia sur igl ost dalla Tiaratudestga en direzioni dil nordvest dalla Tiaratudestga. Igli ei pia mo ina damonda da cuort temps entochen che la populaziun balica ed alpina semischeda en Tiaratudestga.